

PURAISTAAN KIELTÄ 11

Vem är rädd för en språklogiker?

Olle Josephson, tidigare chef för Svenska språknämnden, behandlar i sin bok *Ju* (2004) språkliga företeelser ur olika synvinklar. I förbigående nämner han ett särskilt sätt att förhålla sig till språkanvändning. Han kallar människor som förhåller sig på detta vis till språkbruk för språklogiker; hans inställning till dem är avvisande, och han anser att deras syn på språket – och måhända även på sina medmänniskor – är snedvriden. Som exempel på meningar som blir föremål för språklogikers kritiska anmärkningar nämner han de följande: ”Genom att trycka på knappen öppnas luckan” (där ”genom att trycka” kräver ett subjekt som omöjligt kan vara annat än ”luckan”); ”Varför vill socialdemokraterna driva Britta från sitt hus?” i moderaternas valaffisch (vilket tyder på att Britta inte kan stanna i socialdemokraternas hus); och ”De har inte kunnat skriva än” (där dubbelsupinum är lika omotiverat som dubbelpresens skulle vara i ”De kan inte skriva idag”).

Josephsons reaktion mot språklogiker är stark; han finner något positivt i så gott som alla andra sätt att förhålla sig till språket. Många i offentligheten uppträdande språkvetare yttrar sig på liknande sätt. Detta beror på olika faktorer av vilka flera kan motiveras vetenskapligt: många språkliga fenomen kan inte betraktas genom normativitet, språkens utveckling styrs inte av regelbundenheter i stil med naturlagar, språk kan användas i olika stilnivåer, och det finns språkliga konventioner som möjliggör att man blir förstådd i de mest varierande sammanhang. Ändå för språkvetarnas kommentarer ibland tankarna till en ungdomsledare som vill lära sig svära på samma sätt som de ungdomar han eller hon ska leda, för att öka sin trovärdighet inför referensgruppen. Av diverse skäl kan man vilja övertyga sig själv och de andra om att man inte klättrat för högt upp i elfenbenstornet. Hur som helst, om man nöjer sig med att undra över språkens föränderlighet och fascineras av språkens mångfald, kan man inte göra några vetenskapliga framsteg. Snarare är sådana synsätt verktyg för intellektuell stagnation.

Vardagens språklogiker vill kanske låta förstå, som Josephson verkar tänka, att folkflertalet är okunnigt. Självhävdelse på andras bekostnad är aldrig stilistiskt. Å andra sidan, ifråga om många ämnen är folkflertalet okunnigt, och det faktum att folk själva är ständigt inblandade i en viss aktivitet (såsom språkbruk) betyder inte att de utgör den främsta auktoriteten i ämnet, jfr. psykologi. Språklogikers kommentarer avspeglar medvetenhet om språkliga regler och förmåga att tillämpa dem. Språken är sist och slutligen regelstyrda system. Om det inte vore så, skulle det vara ett olösbart mysterium hur språkinlärning är möjlig; man skulle vara tvungen att lära sig för varje enskilt sammanhang hur ett uttryck används i just detta sammanhang. Det kan förvisso vara oerhört svårt att artikulera hur reglerna ser ut. Detta har inte förhindrat de största lingvisterna att försöka identifiera regler som förutspår vilka ordkombinationer som är grammatiska i särskilda språk, och att förklara språkinlärning i termer av sådana regler. Om mer praktiska exempel behövs, så kan inte språkteknologi någonsin utvecklas utöver statistiska analyser om man inte lyckas tydliggöra regler av just den typ som språklogikern hänvisar till. Josephson och andra välmenande språkvetare i all ära, men när det kommer till kritan i de vetenskapligt viktigaste fallen, ska man ju utgå från språklogikers inställning till språket.

Tero Tulenheimo

STL-CNRS & Université Lille 3

Tero Tulenheimo arbetar i Frankrike som universitetslektor på Filosofiska institutionen vid Lille universitet och som forskare på forskningsenheten ”Savoirs, Textes, Langage” vid CNRS. Hans forskningsintressen ligger inom logik och språkfilosofi.

